

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

IDEA STŘEDOVĚKÉ UNIVERZITY

Bakalářská práce

Studijní program: B6101 – Filozofie
Studijní obor: 6101R026 – Filozofie humanitních věd
Autor práce: **Zdeňka Šťastná**
Vedoucí práce: PaedDr. ICLic. Michal Podzimek, Th.D, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zdeňka Šťastná**
Osobní číslo: **P11000234**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie humanitních věd**
Název tématu: **Idea středověké univerzity**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce: Určit na základě prostudované literatury pojetí středověkého univerzitního vzdělání s uvedením konkrétních vybraných univerzit.

Metody: komparace, kompilace prostudované literatury, interpretace.

Student se bude v průběhu příprav a vypracovávání řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

LE GOFF, Jacques. Kultura středověké Evropy. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-808-8.

DAWSON, Christopher. Zrození Evropy. Praha: Vyšehrad, 1994. ISBN 80-7021-114-8.

HEIDER, Daniel a David SVOBODA. Univerzalie ve scholastice. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2012. ISBN 978-80-7394-371-4.

OTISK, Marek. Na cestě ke scholastice. Praha: Filosofia, 2004. ISBN 80-7007-192-3.

UMLAUF, Václav. Proměna světa ve scholastické spekulaci o dvojí pravdě. In: [online]. Jinonice, 2008 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: http://umlaufoviny.com/www/publikace/publikace/Eseje/scholastika_dvoji_pravda.pdf

DE LIBERA, Alain. Středověká filosofie. Praha: Oikoymenh, 2001. ISBN 80-7298-026-2.

Vedoucí bakalářské práce:

IC.Lic. Michal Podzimek, Th.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2013

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Milan Exner, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé práce PaedDr. ICLic. Michalu Podzimkovi, Th.D., Ph.D. za cenné připomínky a rady k mé bakalářské práci. Dále bych ráda poděkovala své rodině a příteli za podporu a trpělivost.

ANOTACE

Předmětem této bakalářské práce je definování pojmu idea středověké univerzity. Práce se zaměřuje na konkrétní tři univerzity založené ve středověku a jejich historii a předchůdce. Podrobně se věnuje také pojmu univerzalismus a proměnám konkrétních idejí univerzity a filosofům, kteří se tímto tématem zabývají.

Klíčová slova: idea, středověk, scholastika, univerzita, univerzalismus

ANNOTATION

The subject of this thesis is the idea of defining the concept of medieval universities. The work focuses on three specific universities founded in the middle Ages and their history and predecessor. In detail, it also focuses on the concept of universalism and the changing ideas of specific universities and philosophers who are deal with this issue.

Keywords: idea, middle Ages, scholastic, University, universalism

1 Obsah

ÚVOD	7
1. Předchůdce univerzit.....	9
1.1 Antická vzdělanost	9
1.2 Klášterní školy	11
1.2.1 Klášterní škola v Le Bec	12
1.3 Limity klášterních škol	15
2 Idea univerzalizmu	17
2.1 Vznik univerzalizmu.....	17
2.2 Pojem univerzalizmus	21
3 Vznik velkých univerzit – Boloň, Paříž, Oxford.....	25
3.1 Scholastika.....	26
3.2 Boloňská univerzita	28
3.3 Univerzita v Paříži.....	30
3.4 Univerzita v Oxfordu	33
4 Proměna idejí univerzity.....	35
4.1 Univerzity v době renesance a osvícenství	35
4.2 Archetyp ideje univerzity	37
4.3 Idea univerzity v 19. století a dnes.....	39
4.4 Obnova ideje univerzity	40
4.4.1 Idea vysokého učení	41
4.4.2 Idea univerzity a vzdělanosti	43
4.5 Idea univerzity podle K. Jasperse	44
ZÁVĚR.....	48
SEZNAM LITERATURY	49

ÚVOD

Vysokoškolské vzdělání se v dnešní době pomalu stává nutností, nikoliv výsadou, jako tomu bývalo dříve. Studenti se ani tolik nezajímají o možnost nového poznání, jako spíše o titul, kterého mohou dosáhnout, a tím i možnost lepšího profesního uplatnění a budování kariéry. Idea univerzity již není to, co bývala.

Cílem této práce je seznámit čtenáře s původní idejí univerzity v její středověké podobě, kdy mladí lidé toužili poznávat nové názory, objevovat svět filosofie a teologie a studiu zasvětili celý život.

Univerzity jakožto nositelé ideje nevznikly ze dne na den. Předcházela jim antická vzdělanost, jež se nám dochovala zásluhou klášterů a mnišských řádů. Ve své práci uvádím klášterní školu v Le Bec a její dva slavné představitele, Lanfranka z Pavie, autora slavné scholastické metody a Anselma z Canterbury, který se podílel na známém sporu o univerzálie.

Podstatnou kapitolu v mé práci představuje idea univerzalizmu, konkrétně křesťanského. S křesťanským univerzalismem bývá spojován svatý Pavel, který je považován za jeho zakladatele. V podkapitole věnované tomuto apoštolovi nastíním jeho názor na Vzkříšení Ježíše Krista a v souvislosti s tím jeho mínění o univerzálnosti pravdy. Místo je věnované i Pavlovu životu, jeho textům a teoriím diskursu. Dále se v této kapitole věnuji dělení univerzalizmu na abstraktně-formální a integrální univerzalismus a jejich historické uplatnění v praxi.

Třetí část mé práce je věnována konkrétním univerzitám, nejstarším v Evropě, a sice Boloňské univerzitě, Pařížské univerzitě a univerzitě v Oxfordu, doplněné přehlednou mapou vzniku univerzit podle založení. Pozornost je věnována zvláště založení a struktuře jednotlivých univerzit, a v úvodní kapitole je nastíněn stručný přehled dělení scholastiky.

Závěrečná kapitola je vyhrazena proměnám ideje univerzity, od renesance a osvícenství až k modernímu pojetí, kdy se skupina filosofů shodla na názoru, že je nutná obnova ideje univerzity a své názory sepsali v knize „Obnova ideje univerzity“, kterou zkompletoval J. Fiala a která tvoří hlavní literární zdroj této kapitoly. Dále se zde podrobněji zabývám filosofem Karlem Jaspersem a jeho pojetím ideje univerzity.

Ve své práci čerpám z primární literatury, která je zastoupena např. díly „Svatý Pavel, zakladatel univerzalizmu“ od A. Badioua, „Univerzálie ve scholastice“, editované D. Heiderem a D. Svobodou nebo „Na cestě ke scholastice: Klášterní škola v Le Bec“ od M. Otiska. Velkým přínosem k mé práci byla kniha „Idea university“ editovaná Jakubem Jirsou. Sekundární literatura je zastoupena např. „Encyklopedií středověku“ od J. Le Goffa či „Středověkou filosofií“, jejímž autorem je Alain de Libera.

1. Předchůdce univerzit

1.1 Antická vzdělanost

Období řecké a římské civilizace, cca od přelomu 2. a 1. tisíciletí př. n. l. až po 5. století n. l., rozvíjející se na územích v Evropě až po Rýn a Dunaj, v severní Africe a v Asii až po povodí řeky Indu.

Starověké Řecko

Již ve starověkých Athénách chodily děti do škol od sedmi let. Vzdělávání dětí bylo ponecháno na rodičích, nebylo povinné ani organizované státem. Výuka byla přístupná pouze chlapcům, dívky měly přístup ke vzdělání omezený, byly vychovávány až do své svatby doma, učily se příst, tkát a starat se o domácnost, jen málo se jich naučilo číst. Lepší vzdělání mohly získat pouze kněžky nebo nevěstky. Za vzdělávání se navíc také platilo, takže bylo přístupné spíše bohatší vrstvě obyvatelstva. Chlapci byli vyučováni ve skupinkách jedním učitelem. Dnešní výraz pro učitele, pedagog, pochází z řeckého slovo *paidagógos*, což však nebyl vyučující, ale otrok dohlížející na děti. Významným přínosem do vzdělávacího systému byla řecká abeceda, obsahující 24 jednoduchých písmen, díky čemuž čtení a psaní bylo přístupné všem zájemcům.

Vzdělávání bylo rozděleno na musické a gymnastické. K musickému vzdělání patřilo kromě hudby také čtení, psaní, počítání a kreslení a staralo se o duševní zdraví dětí. Vedle duše však vyžadovalo péči i tělo, proto gymnastické vzdělání, tedy dnešní tělocvik. Chlapci trénovali například běh, skok do dálky, plavání nebo házení disku. Výuka čtení se skládala především z klasických děl Homéra či Hésioda, kdy se žáci museli z paměti učit dlouhé odstavce. K výuce patřilo také řecké náboženství, kultura a gramatika, i tradiční řecké ctnosti jako čest, odvaha a spravedlnost. Neexistoval dnešní systém známkování, pilní žáci byli jednoduše pochváleni, a líní naopak fyzicky potrestáni.

Ve dvanácti letech chlapců byly do výuky přidány hudební nástroje, například lyra nebo flétna, dále zpěv a tanec. V osmnácti letech byli chlapci již, stejně jako dnes, dospělými a šli na dva roky na vojnu, po které mohli dál pokračovat ve studiu nebo již pracovat. Již ve starověku existovaly instituce podobné dnešním univerzitám. Jednalo se

hlavně o filozofické, sofistické a rétorské školy. Například Platon vyučoval na Akademii a Aristoteles v Lykeiu.

Po peloponéských válkách v 5. století př. n. l. vzrostl zájem o vzdělání a nově se vyučovaly také geometrie, astronomie, politika a taktika. Největší zájem byl o studium rétoriky.

Starověký Řím

Také ve starověkém Římě nebyla povinná školní docházka a záleželo pouze na rodičích, jak budou své děti vychovávat a učit. Matky vychovávaly dcery a otcové syny. Výchova byla přísná, zakládala se na starořímských ctnostech, kterými jsou například mravnost, zbožnost, poslušnost, vytrvalost a důvěra. Každý Říman, dívky nevyjímaje, se musel naučit číst, psát a počítat. Chlapci byli dále vyučováni například v jízdě na koni, v plavání, v boji se zbraněmi a ve znalosti zákonů.

První veřejná římská škola vznikla už v roce 449 př. n. l. Po druhé punské válce, probíhající v letech 218 - 201 př. n. l., počet škol značně vzrostl. Školy byly soukromé a často zakládány bývalými řeckými vzdělanými otroky. Tyto veřejné školy byly určeny pro méně majetné obyvatele, nebyly tak drahé jako soukromí učitelé.

V Římě rozdělovali školy do tří stupňů. Na první, nejnižší stupeň, nastupovaly děti v sedmi letech a učily se číst, psát a počítat. Dále se učily i básně nebo hlavní římské zákony, tzv. zákon dvanácti desek. Školní rok trval pouze osm měsíců, od poloviny října do poloviny června. Druhý stupeň navštěvovaly děti zhruba od jedenácti do šestnácti let, kdy se staly dospělými, a byl zaměřen více humanitně. Výuka se skládala převážně z gramatiky a řečtiny. Četly řecké a římské spisy, učily se přednášet a vykládat gramatiku. Vzdělání dále doplňovaly znalosti z mytologie, zeměpisu a dějepisu, astronomie a filosofie. Třetí stupeň římského vzdělávání bychom mohli srovnávat se současnými vyššími odbornými školami. Studenti se věnovali zvláště rétorice, což je teoretické a praktické řečnické vzdělání, dále dialektice, filosofii nebo právu. Po studiu byla stejně jako v Řecku povinná vojenská služba, která byla však v Římě za vojevůdce a politika Maria (1. st. př. n. l.) zrušena. Po absolvování vojny

mohli studenti pokračovat ve studiu, většinou již samostatně pod dohledem mistra oboru, kterému se chtěli věnovat.¹

Antická vzdělanost tvořila základ poznání. Středověké Evropě trvalo pár století, než tuto vzdělanost přijala, začala ji využívat a na jejích základech budovat a rozšiřovat nové myšlenky.

Dějiny řecké a římské filosofie bychom mohli označit za základ myšlení, kterému patřilo ústřední postavení po celé jedno tisíciletí, od poloviny 6. století př. n. l. až po polovinu 6. století n. l. Toto dlouhé období bychom mohli rozdělit na tři základní období. Nejstarší období patřilo tzv. předsokratikům, filosofům hledajícím pralátku neboli *arché*, základ všech věcí. K těmto filosofům patřil např. Thálés z Milétu a Anaximandros z Milétu, Hérakleitos z Efesu nebo Xenofanés z Kolofónu. Druhé období patřilo třem slavným řeckým filosofům, a to Sókratovi, Platónovi a Aristotelovi. V této době byly vytvořeny všechny známé obory filosofie, např. logika, metafyzika, etika a estetika. Třetí období bychom mohli nazvat jako poaristotelské. Pozornost filosofů se obracela k etice a člověku a pozornosti se těšila stoická škola, dále skeptici a epikurejci.

Řecká a římská vzdělanost patří k základním sloupům evropské kultury a spolu s křesťanstvím se zasloužila o vznik univerzit.²

1.2 Klášterní školy

Dlouho před vznikem prvních univerzit již existovaly klášterní a chrámové školy. Klášterní školy zůstaly několik staletí jediným zdrojem vzdělání pro široké vrstvy obyvatelstva. Objevují se po vzniku první církevní řehole v západní Evropě, kterou v roce 529 v Monte Cassino založil římský patricij Benedikt z Nursie. Pomocí *lectio et disputatio* uváděli magistři své žáky – scholátory do vzdělanosti a vědění.³

¹ *Antické vzdělávání*. [online]. [cit. 2015-02-10]. Dostupné z: <http://spqr.cz/content/anticke-vzdelavani>

² PAPROTNY, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. Filozofie (Portál). ISBN 8071789003.

³ *Stručná historie a současnost církevního školství v ČR* [online]. [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <http://skolstvi.cirkev.cz/Skoly/Z-historie-1>

V roce 782 zorganizoval Alkuin z Yorku, rádce ve věcech školských franského krále a římského císaře Karla Velikého, klášterní školu v Cáchách, tzv. „*schola palatina*“ neboli palácová škola. Hlavní snahou bylo udržení znalosti latiny a schopnosti číst latinské texty antických i středověkých autorů. Ustálily se základní pedagogické postupy. Náplní studia se stal nově vzniklý školní program od Cassiodora, soustava sedmi svobodných umění, předmětů vyučovaných v latině, neboli „*septem artes liberales*“. Boëthius je později rozdělil na nižší stupeň – trivium: gramatika, rétorika, dialektika; a vyšší stupeň – kvadrivium: aritmetika, geometrie, astronomie a muzika. V gramatice šlo o učení se latinských textů, modliteb a gramatiky latiny. Díky rétorice získávali žáci dovednosti ve spisování listin, v tvorbě dokumentů. Dialektika dávala základy formální logiky a řečnictví. Předměty kvadrivia byly přizpůsobovány potřebám žáků a rozšiřovány o další vědní obory, např. zeměpis.

1.2.1 Klášterní škola v Le Bec

Klášter vznikl již ve 30. letech 11. století. Založil ho normandský rytíř Herluin. Herluin vytvořil odlišné, do té doby nezvyklé chápání služby Bohu, volnější, zánícenější, založené na tvrdé práci a vzdělanosti. Základem tamního mnišského života bylo přátelství. „*Hlavní je láska srdce, kterou posiluje samotný Bůh.*“⁴ Klášterní škola byla založena pro mnichy i externí žáky. Se školou jsou spojována jména dvou významných myslitelů, Lanfranka z Pavie a Anselma z Aosty.

Lanfrank z Pavie (cca 1010, Pavia – 28. 5. 1089, Canterbury), byl slavným učitelem Anselma, převor v Le Bec, později arcibiskup v Canterbury. Papež Mikuláš II. poslal do Bec žáky, aby se od Lanfranka učili dialektiku a rétoriku, kterými se proslavil. Také se velmi podrobně zabýval studiem trivia. Roku 1063 odešel Lanfrank do Caen a Anselm ho nahradil na canterburském arcibiskupském stolci.

⁴ OTISK, M. *Na cestě ke scholastice: klášterní škola v Le Bec - Lanfrank z Pavie a Anselm z Canterbury*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2004. ISBN 8070071923. s. 31

Za zmínku stojí Lanfrankova scholastická metoda. Hlavním charakteristickým znakem scholastiky je metodický přístup k problémům. Scholastická metoda jasně vymezuje kompetence *auctoritas* a *ratio*, tj. autority svatého Písma a církevních otců. Lanfrank je označován za „osobu, kterou scholastika skutečně začíná“. ⁵ Jeho postoj je důležitou součástí formování scholastické metody. Nejprve musíme shromáždit autority a seznámit se s jejich výroky. Pokud se vyskytne ve výrocích problém, jenž v nás vyvolává pochybnosti, stanovíme otázku, *quaestio disputata*. Probereme možné významy a souvislosti, které nám brání v pochopení problému na základě protikladných názorů, *pro* a *contra*. Tímto způsobem dospějeme k řešení naší otázky.

Lanfrank klade důraz na tradici a následování dřívějších autorit. Sám cituje pouze Písmo svaté, výhradně slova Ježíše Krista. Vztah mezi *ratio* a *auctoritas* je v jeho metodě velmi úzký. ⁶

Jak již bylo řečeno, Lanfrankovým slavným žákem byl **Anselm z Canterbury** (1033, Aosta – 21. 4. 1109 Canterbury). Anselm chtěl již v patnácti letech vstoupit do kláštera, otec mu v tom však zabránil, aby mohl studovat na šlechtickou kariéru. Anselm však ve 23 letech odešel z domova do benediktinského kláštera v Le Bec v Normandii. Přilákala ho sláva místního převora Lanfranka z Pavie. Po Lanfrankově zvolení za arcibiskupa v Canterbury byl roku 1075 Anselm zvolen opatem v Le Bec a později také arcibiskupem.

Anselm zavedl jiný styl výuky než Lanfrank, díky čemuž začala škola v Le Bec upadat. Kladl důraz převážně na neopomíjení jazyka a jeho užívání při běžné řeči. Nedbal tolik na výroky autorit, spíše vyučoval analýzu jazyka. Cílem Anselmovy výuky nebylo porozumění tomu, co člověk říká, ale dopracování se k podstatě věci. Došlo k útlumu školy pro externí žáky, ale k prudkému nárůstu mnichů.

Nejznámějším Anselmovým dílem je *Monologion* a *Proslogion*. V těchto spisech formuloval tzv. ontologický důkaz Boží existence. Bůh je to největší, co lze pomyslet,

⁵ OTISK, M.; pozn. 3, s. 66

⁶ OTISK, M.; pozn. 3, s. 70

proto musí existovat, neboť kdyby neexistoval, nebyl by tím největším, nad co nic většího nelze myslet.⁷ Tento důkaz chápe Anselm jako rozumovou podporu své víry, ne jako logický důkaz. Kniha je psána jako oslovení a modlitba k Bohu. Anselmova díla se vyznačují systematičností a metodičností.

Anselm uznával více autorit, kromě *ratia* pro něj byla důležitou autoritou Bible, „*auctoritas scripturae*“, i jeho učitel Lanfrank. „*Logika či ratio je instrument k usnadnění pochopení pravdy.*“ Veškerá pravda je podle něj už obsažena v Písmu svatém. Nezabýval se však primárně autoritami. Chtěl postupovat *sola ratione*, pouze rozumem, protože jen rozum nás může dovést výhradně k pravdě.

Rozum je podle Anselma „*logikou vyzbrojený nástroj jedince ke zkoumání*“, je to prostředek k argumentům. Zároveň odkazuje k nutnosti jednoty myšlení a bytí. Rozum podléhá pouze jedinému zákonu, a tím je svět. Rozum je tedy logická argumentace, dialektická nutnost, ale zároveň řád skutečnosti, který ustanovuje v realitě nutnost. Rozum je součástí lidské přirozenosti.

Anselm také značně přispěl k problematice univerzálií. Ve svém díle *Epistola de incarnatione verbi* zaujímá k tomuto tématu realistický postoj. Ve spise rozebírá učení o Boží trojjednosti a kritizuje Jana Roscellina z Compiègne, zvláště jeho nominalistický postoj ve sporu o univerzáliích. V díle také upozorňuje na to, že heretici a dialektici (např. právě Roscellin) neodlišují vlastnosti od nositelů, a jako příklad uvádí barvu. Barva je dle dialektiků neodlučitelná od svého nositele. Podle nich existují pouze jednotlivá individua. Charakteristiky jednotlivin jsou potom pouze tělesnými představami a jejich povahou je *flautus vocis*, tedy označení nominalistů pro obecné pojmy, jež postrádají reálnou existenci.⁸

Anselmův názor na univerzálie se shoduje s názorem Boëthia, tedy že obecné věci mají skutečnou existenci a nejsou pouhými, již zmíněnými *flautus vocis*, jak se domníval Roscellin. Tato existence však závisí na existenci věcí, ve kterých obecniny přebývají.

⁷ VANĚK, J. *Filosofie a kultura v evropských dějinách*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-808-6946-474. S. 80.

⁸ OTISK, M.; pozn. 3.

V díle *Monologion* uvádí Anselm svůj realistický základ k univerzáliím v podobě dobra. Dobro je podle něj přítomné v jednotlivinách. Jako příklad uvádí rychlost a sílu. Rychlost ani síla nejsou předpoklady pro dobro, záleží na tom, jak individuum tyto vlastnosti využije. Pokud je využijeme užitečně, např. rychlý a silný kůň, pak je jednání dobré. Vedle dobra obsahují jednotliviny také pravdu, svůj účel. Pokud tedy jednotlivina naplňuje svůj účel, je pravdivá. Podle Anselma dobro a pravda existují samy o sobě a jednotliviny na nich pouze participují. Nejvyšším dobrem a zároveň i nejvyšší pravdou byl pro Anselma samozřejmě Bůh, který je také nejvyšším jsoucnem a bytím a dává cíl všemu našemu snažení a směřování ve světě.⁹

1.3 Limity klášterních škol

Klášterní školy si do 11. století udržovaly významné postavení. Církev měla v té době téměř úplný monopol nad vzděláváním. Od 7. století byl zvyk zakládat při kláštorech jednu či dvě školy, vnitřní pro kleriky a vnější pro laiky. Zároveň se s upevňováním církevní moci ve vzdělávání vymezily metody a programy škol.

Výuka v klášterních školách začínala úvodem do svobodných umění, zvláště literárním uměním trivia. Cílem bylo dosáhnout ke komentovanému čtení Písma. Ostatní vědní obory byly vyloučeny ze studijních osnov, a zajímali se o ně pouze „hříšní laikové a nevzdělanci.“¹⁰

Kolem roku 1100 však došlo k tzv. Renesanci 12. století. Jednalo se především o školskou revoluci. Školský systém se od základu změnil. Do klášterních škol nyní byly děti přijímány až ve věku patnácti či dvaceti let. Už však nešlo o výchovu dětí, ale o přípravu chlapců a dívek k životu v klášteře. Klášterní školy byly od této doby tedy určeny pouze pro duchovenstvo a poskytovaná vzdělanost ostatním nevyhovovala. Síť klášterních škol byla nedokonalá a nestálá. Poskytovala vzdělání jen omezenému počtu

⁹ *Univerzálie ve scholastice*. Editor D. Heider, D. Svoboda. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, ISBN 9788073943714.

¹⁰ LE GOFF, J. a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 8070215453. s. 823

žáků a úroveň výuky byla nízká. Studium svobodných umění nebylo sice zapovězeno, ale bylo třeba ho „*dochutit vydatnou solí božího Písma*.“¹¹

Tak vedle klášterních škol vznikají nové katedrální školy a školy městské při opatstvích, např. svatý Viktor v Paříži. Katedrální školy již mají své specializace. Např. v Orleáns se zabývali gramatikou, v Paříži dialektikou a v Chartres quadriviem.

Z nich se postupně, ve městech s tradicí významnějších vzdělávacích institucí, začínají formovat středověké univerzity.

¹¹ RICHÉ, Pierre a Jacques VERGER. *Učitelé a žáci ve středověku*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 9788074290282. s. 69-72

2 Idea univerzalizmu

„Univerzita je instituce, která odpovídá univerzálnímu výkladu skutečnosti.“¹²

V této práci se zabývám středověkým univerzalismem, který značil jednotné pojetí života a světa v čele s Bohem a Ježíšem Kristem. Vznik myšlenkového univerzalizmu je spjat s počátkem středověku. Středověk je datován léty 476 – 1453, od pádu západorímské říše do objevení Ameriky. K základním znakům středověku, kromě jiného, např. feudální vlastnictví půdy nebo rozdělení obyvatelstva na společenské vrstvy, patří i duchovní univerzalita společnosti. Bůh byl nejvyšší autoritou.

2.1 Vznik univerzalizmu

Vznik univerzalizmu se nedá jednoznačně datovat. Můžeme ho nalézt už v antice v politice Řeků, nástin například v Sofoklově tragédii nebo v dílech starořecké básnířky Sapfó. Alain Badiou (17. 5. 1937), francouzský filosof a spisovatel pokládá za zakladatele univerzalizmu Svatého Pavla z Tarsu.¹³ Sám přiznává, že považovat apoštola Pavla za absolutního zakladatele univerzalizmu je samozřejmě hloupost. Svou domněnku podložil jistým zlomem v Ježíšově učení, na které přišel právě svatý Pavel, který má být zásadní pro další vývoj univerzalizmu. Tento zlom udává jakožto teoretický, protikladný reálnému. Pavel je tedy zakladatelem univerzalizmu z toho důvodu, že jako první uvedl teorii univerzálna.

• Život a myšlení svatého Pavla

Svatý Pavel, hebrejsky Saul, se narodil mezi roky 1 až 5 našeho letopočtu v Tarsu. Pavel byl Žid a římský občan a řadí se mezi tzv. antifilosofy. Antifilosofie se vyznačuje tím, že osobní postavení má v dialogu argumentující funkci. Před božským zjevením roku 33-34 na cestě do Damašku, při kterém se obrátil ke křesťanství, se účastnil pronásledování křesťanů. Pavlova konverze byla zvláštní v tom, že ji v podstatě nikdo

¹² PIEPER, J. *Scholastika: osobnosti a náměty středověké filosofie*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1993. ISBN 80-702-1131-8. s. 79

¹³ BADIOU, Alain. *Svatý Pavel: zakladatel univerzalizmu*. Vyd. 1. Praha: Svoboda Servis, 2010. ISBN 9788086320649

neuskutečnil. Pavel tuto událost pojal jako nápodobu zakládající události, kterou je pro něj vzkříšení Krista. Po tomto zážitku prohlásí sám sebe za apoštola. Po zjevení v Damašku odjel Pavel nejprve na tři roky do Arábie, aby zvěstoval Evangelium, poté dokonce až na čtrnáct let například do Turecka, Sýrie, Řecka nebo Makedonie. Už v jeho cestování je patrné jeho myšlení o univerzalizmu, neboť podle něj je všechna pravá univerzalita zbavena svého středu.

Zhruba z roku 50. n. l. pocházejí první Pavlovy texty. Jsou považovány za nejstarší křesťanské texty, které se nám dochovaly. Sepsání Evangelii předběhl Pavel svým prvním dílem, listem Tesalonickým, zhruba o dvacet let. Ve všech jeho spisech se opakuje jediná stěžejní věc, a sice že Ježíš byl ukřižován a poté vstal z mrtvých. Badiou uvádí, že Pavlovy listy jsou jedinými pravými doktrinárními texty obsažené v Novém zákoně a za autentické jich můžeme považovat pouze šest, tedy *Římanům*, *Korintským I a II*, *Galatským*, *Filipským* a *Tesalonickým I*.¹⁴

Pavel musel také čelit rozporům s židokřesťany, kteří se proti němu postavili kvůli obřízce. Pavel zastává názor, že pravda, tedy že Ježíš byl vzkříšen (dále jen „událost Krista“), nezařazuje žádné stupně. Proces pravdy je univerzální. Všichni věřící jsou si rovni. Židokřesťané odmítali rovnat se neobřezaným a spor se natolik vyostřil, že musel být rozhodnut na koncilu v Jeruzalémě roku 50-51. Kromě tématu obřízky a tradičních tělesných známek židovství se řešila událost Krista. Dle židokřesťanů je tato událost podpořením jejich názoru na obřízku, dokonce je nyní více než nutná, jakožto zdědění tradice. Pavel odporoval námitkou, že událost spíše ukazuje zastaralost tradic. Koncil nakonec skončil smířením a kompromisem. Rozdělil apoštoly na židovské a pohanské. Petr byl apoštol Židů, Pavel Pohanů. Dopad koncilu měl veliký význam, neboť umožnil rozvoj křesťanství i mimo dohled židokřesťanů a tím zabránil vzniku křesťanství jakožto pouhé židovské sekty.¹⁵

Poslední Pavlova cesta vedla do Jeruzaléma, kde po něm bylo žádáno dodržování židovských rituálů. Při jednom údajném nedodržení zákona byl zatčen a jako římský

¹⁴ BADIOU, A., pozn. 13, s. 19

¹⁵ SUCHÁNEK, D., DRŠKA, V. *Církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. ISBN 8024737191. s. 19

občan byl převezen do Říma k soudu, kde byl vězněn a nakonec pravděpodobně v roce 67 popraven.

- **Pavlova teorie diskursů a univerzalismus**

Pavel rozlišoval tzv. diskursy, které spojoval s určitými postavami, židovský diskurs, řecký, křesťanský a mystický.¹⁶

Řecký diskurs je spojen s figurou mudrce, je kosmický, jde v něm o spojení loga s bytím. Je to totalitní diskurs, protože se zakládá na moudrosti jakožto chápání fysis, tedy svět má své vlastní zákony a člověk se jim musí podřídít. Z toho důvodu Pavel filosofii odmítá. Židovský diskurs je spjat s postavou proroka, toho, který dává znamení. Tento diskurs představuje zvláštní výjimku z řeckého diskursu pro věřící.

Řecký diskurs vzešel z kosmického řádu ve snaze se mu připodobnit, zatímco židovský diskurs vychází z výjimky toho řádu, v zájmu božské transcendence. Ani jeden z těchto diskursů nemůže být univerzální, protože oba očekávají existenci toho druhého. Oba diskursy se shodnout v tom, že v univerzu je obsažen klíč ke spáse. Pavel se nám pokusil dokázat, že neexistuje možnost, aby univerzum spásy bylo v souladu s jakýmkoliv zákonem. Tyto dva diskursy jsou diskursy Otce, a možnost na univerzálnost mají podle Pavla pouze diskursy Syna.

Pavel proto vymyslel svůj vlastní, třetí diskurs, křesťanský, který odlišuje jeho fungování od práce diskursu řeckého a židovského. Křesťanský diskurs je založen na postavě apoštola. Apoštol nám garantuje věrnost možnosti události, tedy nevychází z žádného poznání. Nejedná se však o diskurs zázraku, ale pouze přesvědčení. Mudrc poznává dané, věčné pravdy, prorok poznává smysl budoucích skutků a apoštol nepoznává nic, protože káže jistou nepředstavitelnou možnost, která je v závislosti na milosti dané události.

Čtvrtý Pavlův diskurs je diskursem zázraku, pojmenovaný jako subjektivní diskurs vychloubání se. V podstatě je to takový diskurs – nediskurs. Subjektem je

¹⁶ BADIOU, A., pozn. 13, s. 37

mystická a tichá důvěrnost. Tento mystický zázračný diskurs musí být neadresný, nesmí zasahovat do apoštola učení.

Pavlovou základní snahou bylo otevřít přístup k Evangelii široké společnosti, která byla do té doby přístupná pouze pro židovskou společnost a zároveň zabránit, aby byla předurčena k užití obecnostmi, a to státními či ideologickými. Hlásal univerzální víru a tvrdil, že se chce stát „Řekem mezi Řeky a Židem mezi židy.“¹⁷ Pavel je zastánce přijetí všech věřících bez omezení nebo výhod, ať už žen či otroků. Nezáleží mu na povolání nebo národnosti. Snaží se o uplatnění univerzální jedinečnosti navzdory platným právním názorům.

Pokud se pravda události zakládá na jejím kázání, vyvozuje z toho Pavel dva dopady. Za prvé, pokud je pravda nahodilá, pak je singulární. Z toho podle Pavla vyplývá, že nemůže existovat zákon pravdy. Za druhé, jestliže je pravda přijata za platnou díky hlásání se subjektivním charakterem, není držitelem pravdy žádná předem daná podmnožina. Pavel se pokouší ustanovit pravdu jakožto univerzální singularitu. Pravda je čistě subjektivní a je procesem, k jejímuž myšlení potřebujeme tři základní pojmy, víru (*pistis*), respektive přesvědčení o pravdě, dále lásku (*agapé*) a k dokončení procesu pravdy naději (*elpis*), lépe však jistotu (*certitude*) o pravdě.¹⁸

Jednotlivec dle Pavla tvoří zákon, jenž není v doslovném znění, tedy univerzální zákon adresnosti pravdy, kdy je nositelem procesu pravdy. Pavel tuto univerzální adresnost pojmenoval jakožto „lásku“. Principem lásky je, že pokud se jedinec v myšlenkách spojí s milostí události, tedy dojde k vnitřnímu přesvědčení, vrátí se láska na určující místo v jeho životě a tím získá vlastnosti, dříve patřící zákonu, kdy vládl

hřích. Jedinec pak opět nalezne jednotu v myšlení a ve svém počínání. Toto znovuzískání utváří univerzální zákon života. Láska má za úkol utvářet zákon, který zajistí stálou působnost univerzality pravdy události Krista ve světě a který bude

¹⁷ MÜLLER, Zdeněk. *Svaté války a civilizační tolerance*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, Průhledy, sv. 1. ISBN 8020013555.

¹⁸ BADIOU, A., pozn. 13, s. 81

spojovat jedince. Láska představuje pro člověka vrchol jeho rozepře se zákonem, je zákonem pravdy zákona. Pavel se tímto principem lásky pokoušel zmenšit počet zákonů a předpisů. Podle něj postačí pouze jediná maxima, jediný kladný, přisvědčující zákon. Pokud má být tato maxima pochopitelná, požaduje přítomnost víry. Opravdová láska však existuje, pouze pokud máme rádi sami sebe.

Pavel nám své pojetí lásky zanechal v Novém zákoně:

„Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon. Kdybych měl dar proroctví, rozuměl všem tajemstvím a obsáhl všecko poznání, ano, kdybych měl tak velikou víru, že bych hory přenášel, ale lásku bych neměl, nic nejsem. Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy. Ať se děje cokoli, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá. Láska nikdy nezanikne.“¹⁹

Dalším podstatným výrazem v Pavlově myšlení je *naděje*. Naděje nám umožňuje doufat ve spravedlnost. Pro Pavla představuje rozkaz pokračování, princip vytrvalosti, nezdolnosti. Víra představuje přístup k pravdě, láska je univerzální účinek cesty a naděje ztělesňuje zásadu pokračování v cestě. Naděje je jakýmsi doprovodem pravdy a univerzality lásky při jejich cestě životem.²⁰

2.2 Pojem univerzalizmus

Dle slovníku znamená pojem univerzalizmus *všestrannost, všeobecné stanovisko; filoz. metafyzický názor, že svět je nadřazeným celkem, z něhož lze odvozovat jeho jednotlivé části.*²¹ V díle Jána Pavlíka *Kantova idea věčného míru a Evropská unie* je univerzalizmus popisován jako „*kulturně-politická idea, stavějící na myšlence, že*

¹⁹ 1. Korintským 13

²⁰ BADIOU, A.; pozn. 13.

²¹ *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0607-9 s. 795

*podstata člověka a smysl jeho existence se realizují v politicko-právním uspořádání, na němž se mohou podílet všichni lidé nezávisle na svých partikulárních odlišnostech“.*²²

Pavlík rozlišuje dvě obměny univerzalizmu, integrální univerzalizmus a abstraktně-formální univerzalizmus. V integrálním univerzalizmu všichni účastníci směřují k jednotnému cíli a z něj odvozené společné stupnici hodnot. Naopak v abstraktně-formálním univerzalizmu sdílejí všichni účastníci jen abstraktně-formální pravidla, která určují nikoliv cíl jednání, ale formu jejich vzájemného jednání.

Abstraktně-formální univerzalizmus:

Nejčastěji tento typ univerzalizmu vychází z nauky o bytí nezávislého jedince, tedy ontologického individualismu. Lidská podstata je neměnný prvek, který mají všichni lidé společný, v minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Principem této podstaty je možnost a nutnost realizace v každém člověku. Byl ztvárněn například v novověku Kantem a jeho morálně-politickou filosofií.

Původní formu abstraktně-formálního univerzalizmu bychom našli v antickém Římě, představené právním a státním univerzalismem. Před přijetím křesťanství, v době, kdy platilo univerzální římské právo, existovaly vedle sebe různá náboženství a tradice. Vědomí hodnoty Římana nevycházelo z jeho náboženství či přesvědčení, ale z toho, v rámci ontologického holismu, že patřil k římské obci. Postupem času však vyvstala nutnost po univerzální morálce a náboženství. Tak vznikl prostor pro křesťanství. Křesťanství jakožto státní náboženství bylo ustanoveno v Římské říši dekretem z roku 380 císařem Theodosiem Velikým. Dokončil tak reformy Konstantina Velikého z roku 313, který Ediktem milánským vyhlásil svobodu křesťanům.²³ Tím došlo k doplnění římského abstraktně-právního univerzalizmu etickým a náboženským univerzalismem. Tím se však přeměnil na integrální univerzalizmus.

²² PAVLÍK, Ján. *Kantova idea věčného míru a Evropská unie* [online]. [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/pavl2-04.pdf>

²³ BOATWRIGHT, M. T., GARGOLA, D. J., TALBERT, R. J. *Dějiny římské říše: od nejrannějších časů po Konstantina Velikého*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. ISBN 9788024731681.

Integrální univerzalizmus:

Nejznámějším integrálním univerzalismem je středověký křesťanský univerzalizmus. Je spojen s ontologickým holismem, tedy naukou o bytí celistvosti. Jeho základem je Aristotelovo *zoon politikon*, tedy člověk jako společenský tvor, a Platónova teorie účasti jednotlivých na ideji. Člověk se tedy může skutečně realizovat pouze ve státu.

Ve středověku, zvláště na přelomu prvního a druhého tisíciletí našeho letopočtu, představovala Evropa jistou jednotu. Panovalo zde jednotné společenské uspořádání, vládla jedna církevní instituce, psalo i mluvilo se shodným jednacím jazykem. Podstatný je společný způsob života, jednomyslná vzdělanost a stejné vyznáváné hodnoty. Tím vším se vyznačuje křesťanský středověký univerzalizmus. Svět byl tehdy srozumitelný. Evropa byla jednotná, organicky uspořádaná. Vinou reformace a náboženských válek však středověký křesťanský univerzalizmus zanikl.

Teoretici přirozeného práva, v čele s Johnem Lockem, anglickým filosofem sedmnáctého století, se pokusili zánik křesťanského univerzalizmu nahradit opět abstraktně-formálním univerzalismem, který staví na již zmiňovaném ontologickém individualismu. John Locke (29. 8. 1632– 28. 10. 1704) vytvořil koncepci tří základních lidských práv, jež vyplývají z lidské podstaty, a to právo na život, právo na svobodu a právo na soukromý majetek. Tato práva mají všichni lidé, bez ohledu na kulturní, náboženské, etnické či jakékoliv jiné rozdíly. Stát podle Locka vzniká na základě společenské smlouvy jakožto výtvar účelu lidského konání a jeho hlavním úkolem je garance přirozených práv. Právě tato úloha státu je charakterem abstraktně-univerzální. Tuto podobu abstraktně-formálního univerzalizmu navíc doplňuje idea tolerance.

V 18. století přednesl Immanuel Kant, německý osvícenský filosof, novou verzi abstraktně-formálního univerzalizmu. Je založena na nutné formální struktuře jednání sebeuvědomění individua, sebeurčení Já.²⁴

²⁴ DOČEKALOVÁ, P.; ŠVEC, K. *Úvod do politologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. ISBN 8024729407. S. 67

Lockova i Kantova teorie abstraktně-formálního univerzalizmu však zůstaly pouze teoriemi, nepodařilo se je převést do praxe, ačkoliv se o to pokoušela nejprve revoluční vojska Francouzské republiky na konci 18. století a poté na počátku 19. století Napoleonova armáda.

3 Vznik velkých univerzit – Boloň, Paříž, Oxford

Vznik prvních univerzit je datován na konec 12. a počátek 13. století.

Po Renesanci 12. století se značně změnila struktura stávajících škol. Nyní mohl studovat každý, kdo toužil po vzdělání a kariéře. Vyvíjel se obsah výuky. Změnil se význam staré osnovy výuky, který kladl důraz na svobodná umění a *sacra pagina*. Byla obnovena gramatika, podoba a látka výuky byla změněna hlavně systematickým a prohloubeným studiem dialektiky. Zásadou dialektiky byly do vyučování zahrnuty i filozofické problémy. Vznikla univerzální metoda výkladu textů prostřednictvím výroků a otázek. Výrazně se projevovala snaha o udržení institucionální nezávislosti škol. Nejvýznamnější univerzity vznikly v Paříži, Bologni a Oxfordu.

Do Evropy se také dostaly nové latinské překlady z arabštiny a řečtiny. Hlavní význam měly Aristotelovy metafyzické a fyzické spisy. Do té doby byly známy jen jeho logické spisy Organonu. Aristotelovo dílo od té doby platilo za nepřekonatelnou sbírku veškeré světské moudrosti.

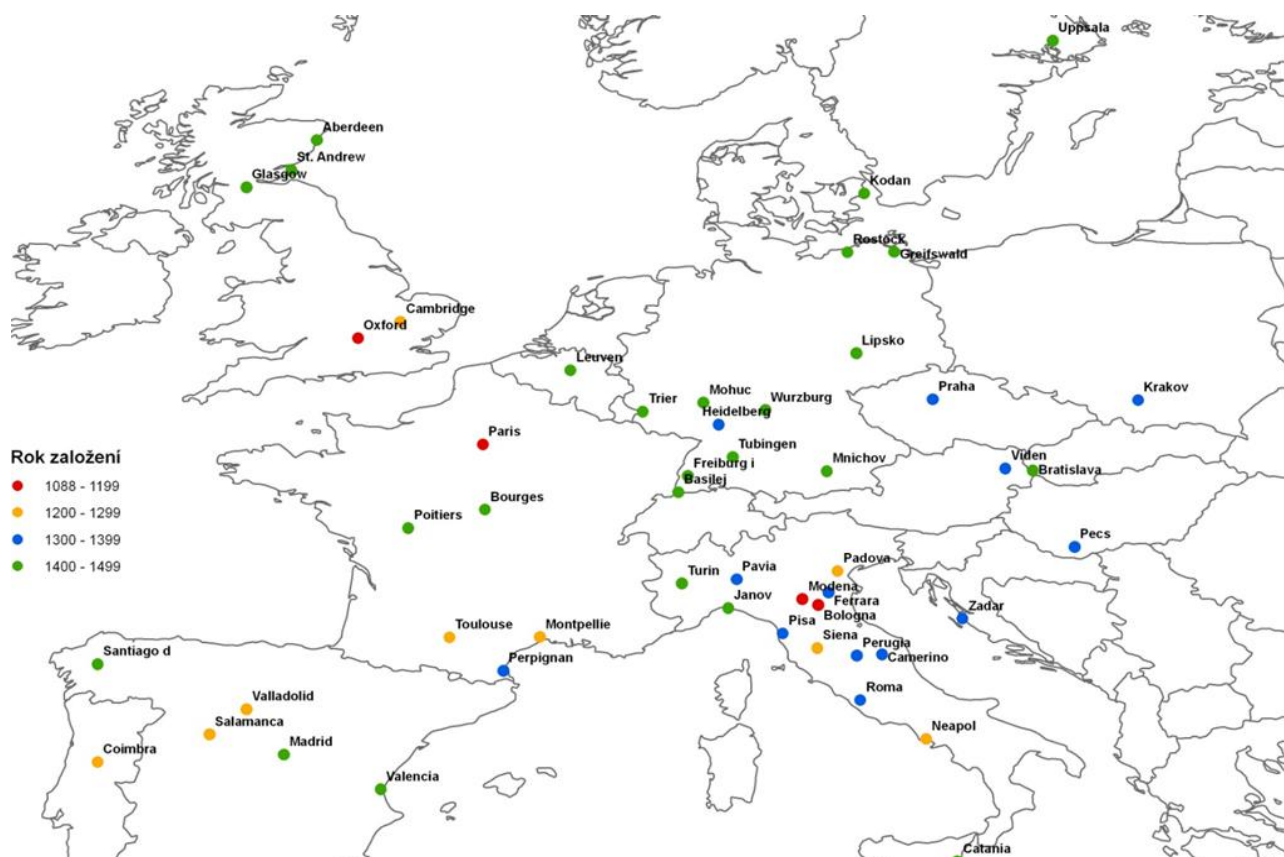
Tak je s rozvojem měst umožněn i vznik univerzit. Například Paříž ve 12. století – hlavní město Francie bylo centrem politického i ekonomického života a žilo v něm okolo 100 000 obyvatel. Již předtím byla skoro jedno celé století významným centrem vzdělávání a školského života.

Velký rozkvět školství však představoval i zcela praktické problémy, například s ubytováním množství studentů. Licence pro vyučování byly poskytovány bez důkladnějších prozkoumání vyučovaných disciplín. Studenti studovali podle vlastního uvážení, i učitelé si vyučovali podle sebe. Univerzity tedy vznikly i z nutnosti udržet pořádek v systému vzdělávání, staré úřední systémy toho nebyly schopny.

Vzniklo jasné rozdělení studijních disciplín. Byly zavedeny nové výukové programy a učební plány, kterými se učitelé museli řídit. Studium bylo ukončeno závěrečnou zkouškou. Tato „*reforma a zlepšení správy vyučování byla dílem mistrů.*“²⁵

²⁵ RICHÉ, Pierre a Jacques VERGER; pozn. 11.

Tím získali i pravomoc vytvářet si vlastní obsah výuky. Toto období dostalo název „školská svoboda“, díky získaným právním privilegiím, ale obsahuje i svobodu intelektuální nebo svobodu myšlení a slova.

Mapa znázorňuje vznik univerzit v Evropě podle roku založení.²⁶

3.1 Scholastika

Pojem scholastika pochází z latinského slova *schola*, *scholasticus*, což znamená „škola; školský, patřící škole“ a podle O. Ševčíka²⁷ je filosofií středověkých církevních, např. klášterních škol a od 12. století se podílí na zakládání univerzit a zaujímá na nich

²⁶ Nejstarší evropské univerzity. In: [online]. [cit. 2014-12-17]. Dostupné z: <http://gisprodejepis.webnode.cz/priklady2/nejstasi-evropske-univerzity/>

²⁷ ŠEVČÍK, Oldřich. *Architektura - historie - umění: kulturně-civilizační vývoj v Evropě od antiky do počátku 19. století*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2032-6. S. 87

své místo. Scholastika a univerzita jsou vzájemně spjaté – univerzita je uzavřený celek tvořený mistry, a scholastika je učením právě těchto mistrů, které je poskytováno právě univerzitou. „*Není univerzity bez scholastiky, není scholastiky bez univerzity.*“²⁸

Scholastiku upravují stejně jako univerzitu daná právní nařízení. Dávají normativní formu univerzitnímu systému a zároveň určují texty přípustné pro komentáře, např. Aristotelovo Organon nebo Porfýriovo Isagogé. Pod pojmem scholastika je tedy označováno magisterium profesionální instituce. Je složena z mistrů, kterým je umožněno komentování textů a tvoří autoritu, která je dále hlídána církevní institucí.

K základním znakům scholastiky patří její korporativní stránka. Scholastika je stejně jako univerzita uzavřenou kulturou a je i jako univerzita sama rozčleněná. Jejím výhradním právem je vědění. Jen scholastika „*uchovává veškeré pravé vědění.*“²⁹ Nezískává tedy vědění z jiných pramenů, než je ona sama. Vydobyla si i významné místo v dějinách knihy. Knihu pojala ve zcela nové formě a použití, jakožto nástroj, určený k četbě a rozmnožování studijních pomůcek. Díky tomu se mohla zrodit nová řemesla, např. opisovači a knihkupci. Byly používány hlavně dva typy textů, a to tradice latinských Otců uznané autoritou a texty řeckého a arabského vědění. Za specifický úkol scholastiky je ale spíše považováno komentování textů.

Scholastika je uzavřená a specializovaná kultura. Její organizace se shoduje s organizací univerzit. Vědění na univerzitách je rozděleno do čtyř základních nezávislých fakult – právnická fakulta, lékařská fakulta, teologická fakulta a fakulta svobodných umění. A stejně tak je rozdělena scholastika na scholastiku právnickou, lékařskou, teologickou a filosofickou. Stejně jako na univerzitách tvoří fakulta svobodných umění základ společný všem fakultám, tvoří i filosofická scholastika společný základ a průpravu ostatních scholastik. Tuto společnou základnu tvoří hlavně aristotelské učení. Nejpodstatnější jednotou scholastiky je však metoda komentování, neměnná pravidla a techniky průběhu komentování textů. Hlavní přínos pochází z

²⁸ LE GOFF, J. a Jean-Claude SCHMITT; pozn. 9.

²⁹ LE GOFF, J. a Jean-Claude SCHMITT; pozn. 9, str. 664

Aristotelovy logiky, spisu o *Organonu*. Ten obsahuje logicko-lingvistickou techniku umožňující uspořádání komentáře.

*„Scholastická inspirace a její postupy budou přítomny v každém vývojovém kroku západního myšlení.“*³⁰

3.2 Boloňská univerzita

Za datum založení *Alma Mater Studiorum Università di Bologna* je považován rok 1088. Boloňská univerzita je proto označována za nejstarší v Evropě. Je výsledkem samovolného sloučení studentů a učitelů a je zcela nezávislá na církevních školách. Jako zakladatel univerzity je uváděn Irnerius (1050 – 1125), italský právník, mistr glos a komentářů. Díky Irneriovi se stalo právo samostatnou disciplínou. Během 13. století se k univerzitě přidaly i školy svobodných umění a lékařství. Teologická fakulta zde vzniká až v roce 1364. Boloňská Universitas scholarorum se značně liší od pařížské Universitas magistrorum et scholarum. V Boloni to byli sami studenti, od nichž pocházel podnět ke sjednocení. Profesori nebyli součástí univerzit, ale sami se sdružili do „kolejí doktorů“.

Nezávislost získala univerzita roku 1158 listinou Constitutio Habita vydanou Fridrichem I. Barbarossou, jako vděk za pomoc boloňských právníků při prosazování římského práva na zemském sněmu ve městě Roncaglia. Listina stanovovala, že *„každá škola se skládá ze sdružení studentů v čele s učitelem, jemuž studenti za vyučování platí.“*³¹

Za zmínku stojí i slavní absolventi univerzity, například Dante Alighieri, Francesco Petrarca či Mikuláš Koperník.

Struktura univerzity: Studenti byli rozdělováni podle místa původu, na území před horami – Italové z Lombardie, Toskánska a Říma; a území za horami – Francouzi,

³⁰ LE GOFF, Jacques. *Intelektuálové ve středověku*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-256-7. s. 87

³¹ *The University from the 12th to the 20th century*. [online]. [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: <http://www.unibo.it/en/university/who-we-are/our-history/university-from-12th-to-20th-century>

Španělé, Angličané, Poláci, Němci atd. Studentské „národy“ byly na konci 13. století seskupeny do dvou „univerzit“ podle geografického původu. Němci a Francouzi do „ultramontánní“ a Italové nepocházející z Bologně do „citramontánní“. Každá univerzita byla řízena rektorem, kterého si volili sami studenti.

V roce 1219 dostal boloňský arcidiakon od papeže povolení udělovat akademické tituly a roku 1230 získali zahraniční studenti stejná práva jako studenti boloňští.

Od vzniku univerzity si studenti sbírali peníze a dávali je profesorům jako „odměnu“, neboť „*věda jakožto dar od Boha se nesmí prodávat.*“³² Od 13. století měli učitelé fixní platy a od poloviny 14. století vyplácelo plat profesorům město.

Na univerzitu nastupovali mladí muži ve věku zhruba 15 let, kteří absolvovali základní latinské studium. Nejprve studovali na artistické fakultě – absolvování trivía. Museli složit náročné zkoušky (lat. determinatio) pro titul bakaláře. Bakalář již mohl pod dohledem přednášet a účastnit se disputací. Následovalo další dvouleté studium na artistické fakultě – absolvování kvadrivia. Nyní se bakalář stal mistrem svobodných umění a musel zhruba dva roky vyučovat na fakultě. Teprve poté mohl dále studovat na vyšších fakultách a usilovat o získání titulu magistra na fakultách teologických a artistických nebo titulu doktora na fakultách právnických a lékařských. Studium lékařské fakulty stálo studenta 4 roky, právnické fakulty 7 let a teologické fakulty 9 až 11 let.

Boloňská univerzita nejprve neměla hlavní sídlo, vyučovalo se na různých místech ve městě, někdy u samotných učitelů doma, nebo v pronajatých budovách. Prvním centralizovaným sídlem bylo Palazzo dell'Archiginnasio. Byl postaven roku 1563 za účelem spojení právní školy do jediné budovy. Budova dostala přívlastek „budova nových škol“. Architektem je Ital Antonio Morandi. Stavební práce pokračovaly i v roce 1564. Tak mohlo vzniknout hlavní náměstí Piazza Maggiore a Neptunova kašna.

³² *The University from the 12th to the 20th century* [online]. [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: <http://www.unibo.it/en/university/who-we-are/our-history/university-from-12th-to-20th-century>

Palác je dvoupatrový a obsahuje sedm přednáškových sálů pro právnickou školu a sedm sálů pro školu uměleckou. Nacházejí se zde i dvě velké auly, aula magna a aula Stabat Mater neboli právnická.

K univerzitě patří také studentské koleje. Ve 13. století byla postavena první kolej Collegio Avignonese. Koleje byly rozdělovány podle zemí, každý národ měl vlastní kolej. V následujících staletích bylo postaveno mnoho dalších kolejí, do dnes fungují například koleje Collegio di Spagna nebo Collegio Poeti.

V roce 1803 se novým sídlem univerzity stalo Palazzo Poggi, trvající dodnes. Palác byl postaven v polovině 16. století architektem Pellegrinem Tibaldi. Na místě původního sídla univerzity, Palazzo dell'Archiginnasio sídlo od roku 1838 městská knihovna. Knihovna čítá 800 000 titulů.

3.3 Univerzita v Paříži

Univerzita vznikla na konci 12. století. Universitas magistrorum et scholarum (Obec učitelů a žáků) byla původně teologická škola při Notre Dame. Universitas jakožto právní sdružení spojuje v právním režimu studenty i mistry. Pařížská univerzita tedy vznikla sloučením již dvou existujících škol: katedrální školy na ostrově de la Cité a „svobodné“ školy na hoře svaté Jenovéfy, na Petit-Pont. Prvním krokem k institucionalizaci společenství bylo uznání nezávislosti na královské jurisdikci. Hrozící stávka přinutila krále Filipa Augusta udělit „*výsadní výjimku pro mistry a scholáry, kteří do té chvíle podléhají pouze církevní spravedlnosti.*“³³

Roku 1209 bylo společenství mistrů a studentů vyzváno papežem Innocencem III. k vytvoření vlastního statusu. Vydobyli si tedy právo disponovat s povolením vyučovat (lat. licentia docendi). Toto právo do té doby uděloval pouze biskup mistrům diecézních a katedrálních škol. Stanovy vyhlásil roku 1215 Robert z Courconu a roku 1231 je Řehoř IX. potvrdil bulou *Parens scientiarum* = „Velká charta“ (lat. Magna charta). Tak

³³ LIBERA, de Alain. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*. 1. vyd. Praha: Oikymen, 2001. ISBN 80-729-8026-2.

získala univerzita s definitivní platností nezávislost jakožto cechovní organizace. Vymykala se kontrole krále, biskupa i kancléře.

Univerzita jakožto cechovní kolektiv zajišťuje ceny a předpisy práce, pracovní podmínky, pracovní dobu, výchovu studentů. Jakožto právní organizace disponuje také výsadami a pravomocemi, např. přímé podřízení Římu, zproštění daní, dávek, mýta i vojenské služby, právní nezávislosti.

Pařížská univerzita byla rozdělena do čtyř fakult: artistická; lékařská; právnická a teologická.

Artistická fakulta nebo fakulta svobodných umění navazuje na dialektické školy 12. století výukou gramatiky, logiky a aristotelské vědy. Tato fakulta spojuje nejmladší studenty a nejhůře placené profesory. Podléhá doзору fakulty teologie. V polovině 13. století však fakulta vyhlásila důstojnost „filosofického“ stavu.

Univerzita se dále dělí na „národy“, podobně jako v Boloni. V národech jsou spojováni mistři a studenti stejného původu. Existují zde čtyři národy: francouzský, normanský, pikardský a anglický. Národ poskytuje věčný rámec života a práce, který je řízený vlastními stanovami. Spousta univerzitních krizí je vyvolána právě spory mezi národy nebo uvnitř konkrétního národa.

Celková cesta vzdělávání od svobodných umění k teologii trvá více než dvacet let studií. Cesta od žáka k artistovi trvá zhruba deset let. Nejprve musí první dva roky sledovat řádné přednášky a účastnit se disputací. Disputace je základem univerzitní práce, charakteristická dialektickou metodou. Jde o vynášení a zkoumání rozumových a autoritativních argumentů. První dva roky se žák účastní disputací v roli oponenta. V dalších dvou letech přejde do role respondenta. Po čtyřech letech se smí ujmout role mistra a provést určení disputace. Poté se stává bakalářem svobodných umění. K získání licence umožňující studentovi vyučování v postu mistra musí další tři roky opět docházet na disputace, na kursorické přednášky o Aristotelově logice a přednášky o kvadriviu. Vyučovat musí nejméně dva roky, poté může pokračovat na studium theologa nebo k výchově mistra.

První část studií k titulu theologa, poslech, trvá sedm let. Student se musí účastnit přednášek o bibli, řádných přednášek mistra a přednášek o Sentencích a musí řádně chodit na všechny disputace. Existují tři akademické stupně: *baccalaureus biblicus*,

baccalaureus sententiarus a *baccalaureus formatus*. *Baccalaureus biblicus* vede dva roky kurs výkladu textů z Bible a odpovídá v disputacích. *Baccalaureus sententiarus* vede další dva roky řádný kurz o Knize sentencí Petra Lombarského. Nakonec *baccalaureus formatus* je povinen čtyři roky nepřetržitě bydlet v Paříži. Nepřítomnost ve městě nesmí být více než jeden měsíc v roce. Musí se také účastnit všech slavnostních akcí univerzity a náboženských obřadů. Jednou za rok musí pronést kázání, vést kolace neboli porovnávání dvou stejných textů a aktivně se účastnit na disputacích.

Cesta k titulu mistra je souvislá, sourodá a strastiplná. Teprve po patnácti letech studia na teologické fakultě nebo absolvování artistické fakulty a následného vyučování dosáhne student titulu mistra. Vychází z četby a disputací. Kandidát na titul mistra nejprve složí přísahu a promoci před kolegiem mistrů. Aby získal konečné potvrzení o složení „*mistrovských aktů*“ musí ještě absolvovat večerní a dvorní disputace. Deset dní před konáním ceremonií musí vyhlásit čtyři otázky pro disputace, které budou trvat dva dny. „*Akademický rituál tvoří součást duchovního života, živí ho a zajišťuje jeho strukturu.*“³⁴

Pařížská univerzita neměla žádnou vlastní budovu, proto výuka probíhala na kolejích, zakládaných počátkem 13. století. Koleje umožňovaly studentům levné bydlení v Paříži. Nejslavnější byla *Collège de Sorbonne* pro budoucí teology. Dále vznikaly koleje podle národů, např. Dánská kolej (*Collège de Danemark*), Německá (*Collège des Allemands*) atd. Některé koleje se jmenovaly podle náboženských organizací, které je spravovaly, např. Premonstrátská kolej (*Collège de Prémontré*), Augustiniánská (*Collège des Augustins*), Clunyjská (*Collège de Cluny*).

Všechny koleje ležely na levém břehu Seiny, v univerzitní čtvrti pojmenované podle společného jazyka studentů a profesorů „*Latinská čtvrť*“. Za známé osobnosti působící na univerzitě stojí za zmínku Albert Veliký, sv. Bonaventura či Tomáš Akvinský.

Proslulá pařížská univerzita Sorbonna původně sloužila jako kolej pro 16 studentů teologie. Byla postavena roku 1253 Robertem Sorbonem a na konci 13. století se stala

³⁴ LIBERA, de Alain.; pozn. 33, str. 370

hlavním centrem církevního vzdělávání. Robert de Sorbon byl kaplanem a zpovědníkem Ludvíka IX. Právě Ludvík IX. také rozhodl o tom, že by univerzita měla poskytovat bezplatné vzdělávání. Studenti zde nikdy neplatili školné, pouze zápisné.³⁵

3.4 Univerzita v Oxfordu

Oxfordská univerzita (anglicky University of Oxford, latinsky Universitas Oxoniensis) je nejstarší anglická univerzita sídlící v anglickém městě Oxford. Univerzitu tvoří 38 samostatných kolejí, 6 rezidenčních budov a řada fakult. V čele univerzity stojí kancléř a vicekancléř.

Univerzita byla založena v 11. století. Přesný rok založení není znám, první doložené záznamy pocházejí z roku 1096. V roce 1167 zakázal král Jindřich II. Angličanům studovat na univerzitě v Paříži, čímž se značně zvýšil počet studentů na Oxfordu. Hlavní překážkou emancipace lidí ze škol byla nelibost místního obyvatelstva. Roku 1215 udělil tedy papež oxfordské školské komunitě privilegia, která jim dovolila se ustavit jako autonomní univerzita. Novou instituci podpořil anglický král i lincolnský biskup, pod nějž Oxford podléhal.

Na počátku 13. století začaly vznikat univerzitní koleje. Zpočátku se zaměřovaly pouze na poskytování ubytování a stravy studentům, až později se jejich působnost rozšířila i na vyučování. K nejstarším kolejím patří University College, Balliol College a Merton College.

První oxfordští profesori byli vzdělávání v Paříži. Přijali tedy strukturu inspirovanou pařížským vzorem – sdružení škol spravovaných shromážděním mistrů. Od roku 1201 stojí v čele univerzity *magister scholarum Oxonie*, neboli kancléř.

Akademické ústavy nejsou součástí kolejí, ale jsou centralizovány. Zajišťují prostředky pro výuku a výzkum, stanovují osnovy a udělují pokyny pro výuku. Dále se podílejí na výzkumech a zajišťují přednášky a semináře. Koleje pro své studenty

³⁵ *Sorbonne histoire* [online]. [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://www.sorbonne.fr/la-sorbonne/histoire-de-la-sorbonne/>

obstarávají pouze konzultační výuku. Členové akademického ústavu pocházejí z různých kolejí.

Akademický rok je rozdělen do tří trimestrů: *Michaelmas* (od října do prosince), *Hilary* (od ledna do března) a *Trinity* (od dubna do června). V rámci těchto trimestrů univerzitní rada každý rok určí osm týdnů, tzv. „*Full terms*“ kdy probíhá výuka studentů.

Výuka nejčastěji probíhá formou konzultací, při nichž jeden až čtyři studenti stráví hodinu s profesorem diskuzí o jejich celotýdenní práci, eseji nebo úlohách. Dále musí absolvovat přednášky, kurzy a semináře organizované ústavu.

K získání prvního titulu musí student úspěšně složit dvě sady zkoušek. První řada zkoušek, „*Honour Moderations*“ nebo „*Preliminary Moderations*“ většinou probíhá na konci prvního ročníku. Druhá řada zkoušek, „*Final Honour School*“ probíhají na konci studia. Podle výsledků z těchto závěrečných zkoušek je absolventům udělen titul prvního, vyššího a nižšího druhého, nebo třetího stupně. Titul prvního stupně je předpokladem pro postgraduální studium. Pro získání magisterských a doktorských titulů musel student vytvořit vlastní výzkum.

4 Proměna idejí univerzity

4.1 Univerzity v době renesance a osvědčení

Na konci středověku a v renesanci bychom se nesetkali s názvem univerzita, jak ho známe dnes, ale spíše s pojmenováním *studium generale*.³⁶

Značnou změnou prošly univerzity s nástupem humanismu. Už od 15. století usilovali humanisté o ovládnutí univerzit. Ve středověku žila univerzita spíše debatami a spory, nežli výukou. Například „střet cest“ starých a moderních myslitelů na konci 15. století, tzv. *via antiqua* a *via moderna*. Hlavním tématem tohoto sporu je otázka nominalismu a realismu. Zásadní postavou tohoto sporu byl Jan z Montigny, který se roku 1474 zasloužil o vydání královského ediktu, jež zakazoval výuku myšlenek nominalistů, např. Viléma Ockhama; a podporoval učení realistů, např. Alberta Velikého nebo Tomáše Akvinského. Spor byl o šest let později, po volbách roku 1481, které Jan z Montigny prohrál, ukončen. Král nechal opět spisy a nauku nominalistů zpřístupnit.³⁷

Na počátku renesance jsou již podněty k debatám vyčerpané a známé soupeřící školy, např. tomisté či nominalisté, již nemají co nového ve svém myšlení přidávat a stávají se neužitečnými. Výuka již závisela z velké části na duchovních a vedle nich působili na univerzitách tři placení profesori, pro lékařství a pro římské a kanonické právo. Humanisté proto zavedli nové profesorské pozice, a sice pro rétoriku, filosofii, astronomii, aritmetiku, geometrii a hudbu. Profesori byli najímání zpravidla na rok a byli placeni podle daných přednášek městem. Tyto změny probíhaly hlavně v Itálii, kolébce renesance, v Paříži se zpočátku tolik neprojevovaly, až kolem roku 1500 s nástupem Jana Standoncka z Mechelenu. Standonck měl za úkol provést na univerzitě humanistické reformy. Zavedl výuku rétoriky a staré řečtiny a přísný systém, např. zákaz konzumace masa a tělesné tresty.

³⁶ *Renesanční filosofie*. Vyd. 1. Editor James Hankins. Praha: OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-418-3. S. 25

³⁷ LIBERA, de Alain; pozn. 33, S. 467 - 468

Humanismus měl vliv i v Německu, kdy vznikaly nové univerzity, např. ve Wittenbergu, který se proslavil díky Martinu Lutherovi, který zde od roku 1512 vyučoval.³⁸

Přínosem humanismu byla proměna aristotelsko-scholastické logiky v humanistickou dialektiku. Za průkopníky této změny jsou považováni Lorenzo Valla, italský filosof a filolog, a Rudolph Agricola. Humanistická dialektika se vyznačuje studiem argumentace a forem usuzování, jež sledují praktický cíl. Dále se humanisté podstatně zasloužili o klasickou filologii, biblistiku, literaturu a historii.³⁹

Pojem osvícenství bychom mohli vyložit také jako „světlo rozumu“. Jedná se o období optimismu, intelektuálního hnutí i filozofického směru 18. století. Toto století se však nevyznačuje pouze osvícenstvím, je známé např. i jako epocha revolucí, jako doba vyhlášení lidských práv, doba svržení monarchie ve Francii nebo emancipace a následná modernizace společnosti. Pro Evropu představuje osvícenství období „*přestrukturování idejí, institucí, státní i politické organizace.*“⁴⁰ V této kapitole se však zaměřím na podobu, jakou v této době měly univerzity a vzdělávání.

Na začátku novověku důležitost vzdělání významně roste i mimo zdi klášterních a katedrálních škol. Pod vlivem potřeby vzdělaných státních zaměstnanců, např. soudců, právníků, úředníků, ale i učitelů či lékařů jsou na počátku 18. století zakládány nové státní školy, sloužící výuce právě těchto konkrétních povolání, např. v Německu nebo Rakousku. Školy tedy sloužily více k přípravě k povolání a vytrácely se jejich původní ideje a možnost bádání.

Výjimečnou událostí osvícenství spojenou se vzděláváním bylo vydání *Encyklopedie aneb Racionálního slovníku věd, umění a řemesel* v letech 1751 – 1780. Úkolem encyklopedie bylo shrnout veškeré lidské poznání, měla rozšiřovat poznání a předat ho lidu a jejími autory jsou Denis Diderot a Jean le Rond d'Alembert. Filosofové

³⁸ BURCKHARDT, Jacob Christoph. *Kultura renesance v Itálii*. V Praze: Rybka, 2013. ISBN 978-80-87067-08-6.

³⁹ *Renesanční filosofie*. Editor James Hankins; pozn. 36, s. 257 - 258

⁴⁰ PATOČKA, Jan. *Kacířské eseje o filosofii dějin*. Praha: OIKOYMENH, 2007. ISBN 978-80-7298-275-2.

a vědci, kteří se pohybovali okolo vzniku Encyklopedie, bývají označováni jako *encyklopedisté*. Měli společný zájem na zpřístupnění vědeckého poznání. Nejznámějšími encyklopedisty byly např. Jean-Jacques Rousseau; Voltaire nebo Charles Louis Montesquieu.⁴¹

Vydáním Encyklopedie a děl ostatních encyklopedistů došlo k přeměně tzv. „*vzdělaneckého osvícenství*“, jež se vyznačovalo kritičností a odmítáním autorit a které kladlo důraz na otevřený racionalismus přejatý z vrcholné scholastiky, na úpadkové „*lidové osvícenství*“, které naopak otevřený racionalismus popírá. Hlavním dílem katolického vrcholného osvícenství je spis *Histoire littéraire de la France*, sepisovaný členy řádu benediktinů od St. Maura od roku 1733.⁴²

4.2 Archetyp ideje univerzity

Podle J. Petráňa lze obnovu ideje univerzity podat dvěma způsoby, zaprvé jako nutnou změnu již nevyhovujícího systému, zadruhé jako návrat zapomenutého, co by mělo být opět oživeno.⁴³

Idea univerzity se během času značně změnila, zanechala nám však spoustu původních pojmů, např. *rector* jako představený univerzity; *fakulty* jakožto oborová sdružení ve vedení s *děkanem* nebo tituly *doktora* a *magistra*. Tyto pojmy udávají dnešním univerzitám charakter tradice a kvality. Typickým projevem univerzit je od počátku intelektuální společenství se souborem nauk, *universitatis studii*. Univerzity vždy měly základ v žákovi (lat. *educandus*), který se disputací učil logicky uvažovat a rozeznávat pravdu.

K pravé ideji univerzity neodmyslitelně patří pojem *libertas scholastica*. Idea svobody pochází už z antické tradice. Rozlišovali pojmy *ars* a *artificium*. *Artificium* platilo za řemeslnou dovednost, vykonávanou otroky, kdežto *ars* byla tvorba svobodných občanů; tento význam se dochoval až do středověku. *Libertas* tedy bylo

⁴¹ ŠEVČÍK, Oldřich; pozn. 27, S. 266

⁴² ŠEVČÍK, Oldřich; pozn. 27, S. 267 - 268

⁴³ PETRÁŇ, J. *Vzdalování a návraty archetypu univerzitní ideje*. Praha: Univerzita Karlova. 1993 s. 95-103.

bráno jako učené tvoření, např. známé *artes liberales*, svobodná umění, souhrn učení trivia a quadrivia, umožňující studentům svobodu v myšlení na cestě k moudrosti. *Libertas scholastica* můžeme tudíž přeložit jako akademickou svobodu vyučování. Tato svoboda byla dána papežskými dekrety, které zaručovaly i samostatnost univerzitních společenství a dávaly univerzitám povolení k udělování titulů. Ve 13. století se objevil ještě jeden pojem, který charakterizoval univerzitu, *studium generale*, na základě univerzálního studijního řádu se všemi zmíněnými svobodami a privilegii.

Středověká univerzita doplňovala svou univerzálnost také tím, že nebyla nacionální. Ve 14. století se to ovšem změnilo, školy a univerzity byly zakládány světskými či církevními autoritami a do univerzitní organizace vstoupil vrchnostenský dohled. K tomuto omezení došlo v období reformace a katolické reformy a značně tím utrpěla *libertas scholastica*, neboť její hlavní úkol, snaha o nalezení pravdy, je zpolitizován a stává se z něj pouhá ideologie. Do 18. století se zachoval pouze archetyp metody vyučování, scholastika.

V 18. století již dohlížel na univerzitní řízení stát. Na počátku 19. století došlo v Evropě k modernizaci a sjednocení vysokého školství. Univerzity už neplatily za korporace, ztratily své akademické svobody a sloužily pouze jako státní vzdělávací ústavy. V osvícenství se změnil přístup k výuce. Vznikl pojem *universitas litterarum*, propagující výuku jakožto bádání, tedy vzdělávání pomocí vědy. Tvůrcem tohoto novohumanistického směru byl především Wilhelm von Humboldt ⁴⁴, německý diplomat, filozof a jazykovědec. Prosazoval obnovu ideje univerzity v samostatnou korporaci, která by měla spojovat výuku s bádáním. Pojem bádání je znám až od poloviny 19. století a neodmyslitelně patří k správné výuce, kdy učitelé promýšlejí látku, kterou budou vyučovat. Ptají se po správnosti své metody výuky, rozvržení a ucelenosti. Základem všeho vědění by měla být filozofie, která směřuje k celku vzdělávání. Univerzitní učitelé by tedy měli být zároveň badateli. Ideu školy jako místa pro bádání, s rozvojem vzdělání a vlastními hodnotami a ctnostmi označuje M.

⁴⁴ JIRSA, Jakub. *Idea univerzity*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2375-9.

Lobkowicz jako „platónskou ideu“, jen vzorem, který je však těžko uskutečnitelný.⁴⁵ Univerzitní ideu nejvíce zrealizovaly univerzity Oxford a Cambridge v Anglii, neboť si dokázaly zachovat svou původní formu, ze které vyšly ve středověku.

Současné univerzity prošly opět proměnou. Přesto že stát stále zaujímá vrchní dozor nad správou univerzit, získaly zpět své akademické svobody a udržely si je a navrátil se jim i znak korporace.

4.3 Idea univerzity v 19. století a dnes

V roce 1854 vyšla kniha kardinála Johna Henryho Newmana *The Idea of University*. Tehdy už univerzity měly ve společnosti silný vliv a vychovávaly pro Británii společenskou elitu pro vládnutí v britské společnosti. Podle Newmana „univerzita utváří charakter těch, kteří ji navštěvují.“ *Díky akademickému prostředí, kde je jim vštěpovaný ideál vzdělanosti, mění se z hrubých, nekultivovaných lidských bytostí na gentlemany.*⁴⁶ A právě v tom podle Newmana leží skutečná sociální funkce univerzity. Na univerzitě je mladým lidem předkládána vize životních cílů, a oni si z univerzity odnášejí představu o skutečných hodnotách. Dnešní univerzita se od univerzity 19. století velmi liší. Studenti pocházejí ze všech společenských vrstev, mohou na ní studovat muži i ženy a často je financována státem. Studijní osnovy vyplňují vědecké disciplíny. Univerzity se neustále rozrůstají. Univerzitní vzdělání je poskytnuté každému studentovi, který složí bakalářskou zkoušku. Podle evropských politiků bude reforma vzdělávacího systému úplná až tehdy, kdy bude moci každé dítě absolvovat vysokoškolské vzdělání. Univerzita tedy už neslouží k výchově gentlemanů a společenských elit, spíše nás ujišťuje, že elity nemají v současné společnosti své místo.

⁴⁵ FIALA, J.; Pozn. 32

⁴⁶ SCRUTON, R. *The Idea of a University*. The Salisbury Review. 2001, roč. 20, č. 1, str. 4-8. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/idea-university/>

Jedna věc ale přeci jen zůstala zdánlivě beze změny, a to prvořadý úkol univerzity, tedy rozmnožování, uchovávání a šíření znalostí. Kdysi bylo *vzdělání exkluzivním vlastnictvím vládnoucí třídy, dnes je dostupné všem.*⁴⁷

Podle světového vědeckého názoru existují dva hlavní nepřátelé vzdělávání, zaprvé víra, jenž činí věci nepochybnými a absolutními, zadruhé cenzura, zakazující otázky. Ze samé podstaty univerzity však vyplývá neustálé kladení otázek a experimentování. Dnešní univerzity jsou zasvěcené zvěčňování vědomostí a mají anti-elitářskou strukturu – neexistují rozdíly mezi rasou, třídou nebo pohlavím. Univerzity jsou nyní považovány za veřejné bohatství a jsou místem svobodomyšlného výzkumu. Cílem je prohlubovat a rozšiřovat vědomosti na základě svobodného bádání. Podle profesora Sarnovského se *„ze společensky exkluzivních klubů určených pro studia vzácných a ušlechtilých zbytečností univerzita přeměnila na široce otevřené databanky určené k šíření zručnosti a znalostí.“*

Podstatou klasických univerzit byla možnost zabývat se otázkami po pravdě. Podle zastánců nových univerzit je do sebe zahleděná soudržnost již zastaralá a trvají na rozšíření studijních osnov, aby byla univerzita pro moderní svět užitečnější. Faktem ale zůstává, že idea univerzity se nezměnila. Univerzita je stále studnicí a pramenem poznání a vědění.

4.4 Obnova ideje univerzity

Idea univerzity je produktem evropského středověku. Podle ní je univerzita samostatná a samosprávná společnost. *„Svou vlastní povahou v sobě udržuje úsilí po nezávislosti.“*⁴⁸ Prvním podnětem vzniku univerzit nebyla potřeba výchovy k určitému povolání, ale touha po vědění a poznávání, vedená učenými vědeckými zájmy. Právě tím se univerzita výrazně liší od předchozích škol.

Prvotní středověká idea univerzity a idea univerzity dnes se již značně liší. Podle K. Jasperse se změnila idea a její zavedení vždy, protože v jakékoliv instituci je idea

⁴⁷ SARNOVSKÝ, J. *Idea univerzity 21. storočí: zjednotenie vedy a vzdelavanie*. [online]. [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://www.sski.sk/casopis/index.php>

⁴⁸ FIALA, J. *Obnova ideje univerzity*. Praha: Karolinum, 1990. ISBN 80-7066-785-9. S. 71

omezena zákony a formami. Už na konci středověku přestala být univerzita místem toužícím po uspořádaném poznání pravdy, univerzita jakožto sdružení spadla na úroveň cechu.

I. Dubský uvádí ideu univerzity z 18. století pro porovnání s novodobou ideou.⁴⁹ V 18. století bylo cílem studia pouhé absolvování zkoušek, což příliš nepodněcovalo dychtivost studentů po vědě. Studium bylo přehláceno věděním z neteoretických oblastí života. Věda, nyní pěstována mimo univerzitu, na tzv. Akademích, se stala luxusem. Univerzitní vzdělání bylo pokládáno za pouhé pokračování a prodloužení nižšího vzdělávání. Prvotním cílem výchovy byla příprava na povolání. Bylo nutné reformovat ideu univerzity.

Novověká idea univerzity spojovala motivy dvou poosvícenských proudů, novohumanismu (např. Schiller, Goethe) a filozofie spekulativního idealismu (např. Schelling, Fichte). Novohumanismus se vyznačuje výchovným ideálem všeobecné lidské vzdělanosti, kdy jeho důsledky na svobodu a samostatnost myšlení se právě promítají ve filozofii spekulativního idealismu. Získané vědomosti měly být pěstovány a rozvíjeny a měly by nás dovést k vědomé individualitě a k pojetí čisté vědy. Univerzita je tedy podle novodobé ideje všeobecným vzdělávacím ústavem.

Novověká univerzita přejímá univerzalitu vzdělávání ze středověku s jistým rozdílem. Studium generale, které se snažilo o celkové věděním, bylo ve středověku podřazeno církvi. Toto postavení v novodobé ideji zaujímá filosofie, která nepřiznává žádný mocenský nárok z vnějšku, neboť „*filozofie je veskrze dílo svobody*.“

4.4.1 Idea vysokého učení

Na univerzitě jde o vzdělání, ale i o výchovu. „*Jednotná univerzita má ideál vychovati ušlechtilé a harmonické vzdělance*.“⁵⁰ Profesor V. Příhoda tento ideál pojmenoval jakožto *inteligenta*. Jde nám přeci v první řadě o vzdělávání intelektu.

⁴⁹ DUBSKÝ, Ivan. *O ideji university*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-785-9. In: *Obnova ideje university*, s. 71-80

⁵⁰ FIALA, J.; pozn. 32; s. 21.

Vytýká univerzitám, že se staraly pouze o profesionální přípravu. Soustava univerzity však musí působit na celkovou osobnost studenta.⁵¹

Jednotící ideou všeho vysokého učení je podle profesora Václava Příhody věda. Ta zaujímá první místo v jeho jakémsi rozdělení učení na čtyři typy studia, založených na hodnotách lidské kultury – věda, umění, dobro a krása. Dále je podrobněji rozeberu.

„Věda“ je soustava poznání, kterého je dosaženo přesnou metodou myšlení a výzkumu. Moderní věda se vyznačuje analytickým charakterem. Je nutné, aby na universitě jakožto vědeckém ústavu mohlo docházet k výměně názorů a aby byly zastoupeny všechny vědy. Tím se věda stává kulturní činností.

„Umění“ je založeno na celkovosti faktů. Umělecké dílo vyjadřuje potřebu se svou zákonitostí a nutností znázornění ve stavbě lineárních, plošných, prostorových nebo hudebních prvků. Základem pro každé umělecké dílo je jeho pravdivost, tak splývá umělecký projev s vědeckým myšlením. Umění je tedy rovno vědě.

„Dobro“ je nejvyšší hodnota lidské kultury. Zahrnuje veškeré naše jednání. Každé naše konání vedené jako nutné, podle mravní zákonitosti, je považováno za dobré. I dobro je podřazeno kultuře. Pravda je považována za nejvyšší dobro, udává její hodnotu i směr. Mezi pravdou a dobrem je tedy přímý vztah.

„Krása“ se týká oborů literárních, filologických, archeologických a kulturně-historických. Bohužel podle Příhody tyto obory nemají charakter obecnosti a plnosti a tak je studium krásy poměrně omezené.

Těžké období pro výchovu nastalo v liberalismu. Společnost se rozložila na oddělené skupiny a jedince. Liberalismus měl v celkovém smyslu ideál svobodné osobnosti. Ideál ale nebylo lehké splnit, chyběla v něm totiž možnost stálého, pevného působení všech společenských faktorů.

„*Liberalistická pedagogika usilovala o jednotlivou osobnost a o její svobodu a originalitu, cíl byl uskutečnitelný jen nahodile a osobně.*“⁵² Profesor Příhoda kritizuje liberalistické pojetí pedagogiky, protože nepochopila, že učení záleží na jednotlivci,

⁵¹ PŘÍHODA, Václav. *Idea vysokého učení*. Praha: Práce, 1945.

⁵² FIALA, J.; pozn. 32; s. 24

výchova na společnosti, tedy že vyučování musí být individualizováno a vychovávání naopak kolektivizováno. Výchova jedince by měla být připravována jedincem, tedy učitelem, a tím racionalizována.

V liberalismu ztratila univerzita svou celistvost kvůli rozdělení teorie od praxe a pravdy od dobra. Došlo k vyloučení technických oborů, již jsou vedené ideou dobra, a nepřijala ani umělecké obory, vedené ideou krásy. Liberalistické období ukončila druhá světová válka.

4.4.2 Idea univerzity a vzdělanosti

Význam slova „*universitatis*“ je podle Z. Neubauera celkovost, obrácení se k Jednomu. Tak i složení fakult na univerzitě mělo sloužit jednotě vědění. Může tedy nastat situace, kdy se nám idea univerzity a idea vzdělanosti mohou zdát stejné.⁵³

Z. Neubauer proto staví tyto dvě ideje proti sobě, aby dokázal jejich protichůdnost. Například Platón tvrdí, že vědění nelze vyučovat. K získání vědění musíme jen setrvat u věci samé, např. v kroužku zasvěcených lidí. Výchovu tak podává v osobním vztahu žáka a učitele. Ideje lze také odlišit rozdílem ve slovech *educatio* a *Bildung*. Latinské *educatio* znamená v překladu vzdělávání, dle Neubauera vyvedení z možnosti do skutečnosti. Německé slovo *Bildung* se dá také přeložit jako vzdělávání, ale po přeložení do latiny, tedy *aedificatio*, má spíše význam tvoření, formování, tedy přivádění do daného tvaru. Posláním univerzity je tedy *Bildung*. Původní středověké univerzitě šlo o jednotu v poznacích a vědomostech; to bychom ale už dnes nenazvali vzděláním. Kult antické vzdělanosti byl navrácen až v renesanci.

Neubauer porovnává také vzdělanost a univerzitu. Řecké slovo *scholé* znamená volno, v němž se můžeme samostatně učit. Naproti tomu latinské slovo *schola*, tedy škola, je opakem volna. Pokládá si tedy otázku, co je vzdělanost, na rozdíl od univerzitního vzdělání? Vzdělaný člověk by měl být zvědavý, zajímat se o vše, co může jeho vědomosti obohatit, o přírodu, umění, duchovno i tělesno. Vzdělanost neznámá nutně vystudovat univerzitu. Vzdělanost je řád vědění, dobře uspořádaný, vnitřní

⁵³ NEUBAUER, Z. (1991) *Idea vzdělanosti ve vztahu k ideji university*. SciPhi 1 str. 69-80

organický a pevný řád. Naproti tomu univerzitní vzdělání slouží podle Neubaura často jen k účelu složení zkoušek, má tedy pragmatický a nestabilní řád.

4.5 *Idea univerzity podle K. Jasperse*

- **Život Karla Jasperse:**

Karl Jaspers se narodil 23. 2. 1883 v Oldenburgu v Německu, v Dolním Sasku v rodině bankovního ředitele, byl nejstarší ze tří dětí. Jaspers studoval na gymnáziu, které značně kritizoval pro bezmyšlenkové podřízení se zaběhlým metodám a názorům. Poté studoval práva ve Freiburgu, ale roku 1902 přešel na medicínu v Berlíně, pokračoval ve studiu v Göttingenu a studium zakončil v Heidelbergu.

Již během studií mu bylo diagnostikováno neléčitelné onemocnění plic a srdce, což mu nedovolovalo příliš se účastnit veřejného života a komplikovalo mu to i pracovní záležitosti. Musel dodržovat přísnou životosprávu a vyvarovat se přílišné fyzické námaze. Jeho zdravotní stav ho frustroval, ale díky svému omezení měl možnost přiblížit se hlubokým myšlenkám, než kterých by byl schopen, pokud by byl zdravý. I proto si za svou specializaci vybral psychiatrii. Po promoci působil v psychiatrické léčebně na universitě v Heidelbergu. Později však psychiatrii opustil a obrátil svůj zájem k filosofii. V roce 1922 byl jmenován profesorem a přednášel filosofii. Snažil se vést své studenty k samostatnému myšlení a závěrům, nikoliv k pouhému přijímání filosofických pravd. Zabýval se základní filosofickou otázkou po bytí, které pojal jako „všeobjímající“ neuchopitelný celek. Dále poukazoval na problémy lidské existence, především problém komunikace a svobody.

Po nástupu totalitního režimu v roce 1933 byla Jaspersovi o čtyři roky později odebrána profesura a rok poté i zákaz publikování. Bojoval proti fašismu a i přes nátlak se nenechal rozvést se svou židovskou manželkou Gertrudou. Pokusy o emigraci se nikdy nezdařily a po dobu války žili v obavách z deportace do koncentračního tábora.

Po druhé světové válce již odmítá možnost přednášet na univerzitě kvůli zdravotnímu stavu. V roce 1948 odchází Jaspers s manželkou do Basileje do Švýcarska. Jaspers se vedle filosofie zabýval také problematikou totalitních režimů. Napsal zhruba 30 děl, např. *Filosofie Existence*, *Otázka viny* nebo *Šifry transcendence*.

Karl Jaspers zemřel 26. 2. 1969 v Basileji.⁵⁴

- **Idea univerzity**

Karl Jaspers vydal v roce 1923 knihu *Die Idee der Universität* (Idea univerzity), v níž se zabývá podstatou této ideje.

Uvádí tři základní významy univerzity, a to odborné vyučení pro budoucí povolání, dále univerzitu jakožto vzdělávací místo a nakonec jako badatelský ústav. Tyto samostatné cíle tvoří v rámci ideje univerzity jednotu, není však možné je všechny splnit. Slovy Jasperse: „*Úlohou university je věda. Bádání a výuka slouží vzdělání duchovního života jako zjevující se pravdy.*“⁵⁵

Student přichází na univerzitu s jistými očekáváními. První nadšení se ale rychle vytrácí a hrozí nebezpečí rychlého spádu k pouhému učení se na zkoušky a podřizování ostatních zájmů pouze k jejich splnění. Šťastnější jedinci nesejdou ze správné cesty studia díky vlastnímu nadání. Podle Jasperse se však nejdále dostane ten, kdo neví, kam vlastně jde.

Zastával Humboldtův pojem badání, jež by mělo být spojeno s vyučováním a výchovou. Nejlepší badatel by měl být i nejlepším učitelem, protože má k vyučované látce přímý vztah a přístup, dává studentům správné podněty, dokáže se do výuky vžít, tedy „živě“ učit. Cílem učitele by mělo být naučit studenty postupy správného tázání, nikoliv po nich chtít u zkoušek spoustu dat, která po splnění stejně zapomenou. Právě přístupem k živému bádání získají znalosti potřebné k metodám tázání.

V roce 1946 vydal Jaspers rozšířené vydání své knihy *Die Idee der Universität*, ve kterém hovoří o obnově poválečné univerzity. Druhá světová válka probíhala v letech 1939 – 1945 a jednalo se o celosvětový válečný konflikt.

Uvádí konkrétně lékařskou univerzitu, ale v zásadě se jeho myšlenky vztahují na všechny univerzity. Podle Jasperse existuje šance na obnovu univerzity a její původní

⁵⁴ *Karl Jaspers - životopis* [online]. [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: [Http://www.cbdb.cz/autor-3834-karl-jaspers](http://www.cbdb.cz/autor-3834-karl-jaspers).

⁵⁵ JIRSA, Jakub; pozn. 44, s. 52

ideje pouze v závislosti na laskavosti vítězů války. Bezprostředně po válce totiž neměl německý národ téměř žádná práva. Vítězné velmoci, tedy Sovětský svaz a Spojené státy, se nakonec rozhodly, že „*německý národ nemá být zničen, ale vychován*.“⁵⁶

Podle Jasperse byl německý národ po válce sužován výčitkami, ale navzdory tomu ho nabádá, aby využil života, který mu zůstal, oprostil se od nenávisti, odstoupil od minulosti a nepokoušel se hledat pomstu. V této situaci by se tedy měla zrekonstruovat univerzita. Doufal, že bude univerzitám navrácena tradiční struktura, tedy svoboda a samostatnost umožňující bádání a vyučování.

Na obnově univerzity by se měli podílet učitelé i studenti, ve společenství duchovního života. Podle Jasperse záleží na samotných studentech, jaký zaujmou ke studiu přístup. „*Žádná autorita, žádný předepsaný životní styl a školské vedení nesmí studenta ovládat. Má svobodu zpustnout*.“⁵⁷

Bádání by mělo být součástí výchovy, měla by platit svoboda učení a odpovědnost studentů i učitelů i jednota věd. Jaspers uvádí, že tuto obnovu univerzity nemíní globálně, ale pouze pro Německo, které má přímo povinnost využít nových příležitostí a uskutečnit svou intelektuální práci pomocí sledování jediného cíle, ideje univerzity.

Ačkoliv hovořil o své kmenové lékařské fakultě, neopomíjel ani filosofii. Původně dostávala univerzita svému jménu, tedy byla univerzem, nedělitelným celkem. Pro tři základní lidské potřeby byly vytvořeny tři základní fakulty: teologická pro duši, právnická pro společnost a lékařská pro tělo. Tyto fakulty spadaly pod celkové universum, kterým byla právě filosofie. Bohužel v 19. století, především během 2. světové války, se tato jednota věd ztratila. Zmizely tyto vzájemné vztahy mezi fakultami a německý nacistický program uskutečnil svou vlastní představu univerzity. Filosofie byla vyučována izolovaně od ostatních věd. Pro nové nastolení jednoty je nutné, aby studenti byli k filosofii vedeni už na gymnáziích a pokračovali i na univerzitách, nehledě na to, na jaké fakultě studují.

Univerzitu je nyní tedy třeba reformovat. K této reformaci jsou nutné prostředky poskytnuté od státu, tedy budovy a finance. Dále určit organizaci jednotlivých fakult a

⁵⁶ FIALA, J.; pozn. 33, s. 31

⁵⁷ JASPERS, Karl. *Die Idee der Universität*. Berlin: Julius Springer, 1923. ISBN 9783540100713

právní řád. Důležitější úkol ale leží na studentech a profesorech, a to nastolení ideje univerzity, v poválečné době zapomenutou. Skutečnou reformu mohou uskutečnit pouze lidé, kteří jsou s univerzitou spjati. Dát univerzitě řád a hmotné prostředky není až tak obtížné, stačí, když si stanoví reálné a konkrétní cíle. S obnovením ideje univerzity je to složitější. Tento proces se nedá naplánovat, jelikož závisí na činnosti každého učitele i studenta působícího na univerzitě, neboť právě v nich dle Jasperse tato idea žije a směřuje k uskutečnění. Tyto dva cíle, materiální a myšlenkovou organizaci univerzity, nelze oddělit. Podstatný je způsob, jakým budou oba cíle propojeny.

V průběhu let po vzniku prvních univerzit značně změnily svou podobu. Univerzity se staly problémem státu, na němž závisela jejich existence, a objevily se nové myšlenkové směry, např. humanismus nebo přírodní vědy. Tato podoba se zachovala dodnes. Jaspers tento vývoj nazval sekularizací univerzity. Spojení víry a vzdělání bylo nahrazeno kolektivní službou věd. Dále již neexistuje disciplína, věda, teologie ani filosofie, která by byla schopná vládnout ostatním. Vytratila se jednota univerzity a vznikla nová podoba ideje univerzity, ve které sice stále všechny cesty vedou k pravdě, ale jsou si rovnocenné. Moderní vědy, ačkoliv jsou značně odlišné, sledují zvláštní druh pravdy, která se dokazuje nutným a univerzálním způsobem, jistotou svých metod. Největší úspěch mají vědy přírodní, protože jejich výsledky jsou praktické a důvěryhodné.

Jaspers také kritizoval současnou situaci na univerzitách, v níž by měla reforma probíhat. Univerzity byly přeplněné a studenti byli finančně závislí na pomoci od státu, vytrácí se jednota věd a idea univerzity je prohlášena za mrtvou. Jaspers tedy vyzval své kolegy a studenty, aby vytvořili nový vzor průměrného, účelného člověka a společně ideu univerzity obnovili. „*Vůdčí ideou každé reformy je, že pravda je středem univerzity, a že univerzita ve svém celku je středem intelektuálního života národa.*“⁵⁸ Reforma univerzity je tedy závislá na materiální pomoci od státu, zároveň ale nemůže být provedena bez intelektuální práce.

⁵⁸ FIALA, J.; pozn. 33, s. 52

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce byla zaměřena především na definování pojmu idea univerzity. Toto téma doposud není ve filosofických kruzích příliš prodiskutované, proto zdroje k této práci byly značně omezené. Nejprve jsem se tedy zaměřila na předchůdce vzniku univerzit a univerzitní ideje. Studium odborné literatury jsem získala potřebné znalosti a prohloubila své vědomosti o historii, zejména v oblasti vzdělávání v antice a středověku, a na jejich základě jsem zpracovala souhrn podstatných informací k danému tématu. V průběhu zpracovávání literatury jsem porovnávala různé encyklopedie středověku napsané různými autory. Ve většině případů se autoři v názorech shodovali.

Definování ideje univerzalizmu představovalo v mé práci největší výzvu. O středověkém univerzalizmu toho dnes víme poměrně málo. Velkým přínosem bylo objevení francouzského filosofa A. Baidoua. Díky jeho knize a teorii o svatém Pavlovi jsem získala cenné informace o počátcích středověkého univerzalizmu. K definování samotného pojmu mi přispěl i filosofický slovník cizích slov. Univerzalizmus jako myšlenková ideologie se mi zamlouvá, ačkoliv se mi zdá v moderní době neuskutečnitelná.

Zároveň se studiem teorie jsem se věnovala zkoumání historie a struktury prvních Evropských univerzit. Tato část mé práce byla velmi zajímavá, jelikož jsem se mohla seznámit se skutečnými historickými objekty, jejich založením, řádem i současným stavem, neboť všechny tři uvedené univerzity přestály až dodnes a stále platí za kvalitní instituce ve vzdělávání.

Závěr mé práce, tedy Obnova ideje univerzity, je nejobsáhlejší. Po druhé světové válce byla obnova univerzit důležitým tématem a je jím dodnes. Komparací tezí jednotlivých autorů a zjištěnými poznatky na základě studia odborné literatury jsem mohla tyto názory sjednotit do uspořádaného systému počínaje archetypy ideje univerzity, idejí vysokého učení, přes ideu vzdělanosti až po teorie slavného filosofa Karla Jasperse. Karlu Jaspersovi jsem věnovala mimořádnou pozornost a s mnoha jeho názory souhlasím. Tímto vytvořeným souborem jsem dosáhla stanoveného cíle své práce.

SEZNAM LITERATURY

Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]. 1. vyd. Praha: Academia, 1997.
ISBN 80-200-0607-9

ARISTOTELÉS, *O vyjadřování* (Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959)

BADIOU, A. *Svatý Pavel: zakladatel univerzalizmu*. Vyd. 1. Praha: Svoboda Servis, 2010. ISBN 978-80-86320-64-9

BOATWRIGHT, M. T.; GARGOLA, D. J.; TALBERT, R. J. *Dějiny římské říše: od nejranějších časů po Konstantina Velikého*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3168-1.

BURCKHARDT, J. Ch. *Kultura renesance v Itálii*. Praha: Rybka, 2013. ISBN 978-80-87067-08-6.

DOČEKALOVÁ, P.; ŠVEC, K. *Úvod do politologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. ISBN 80-2472-940-7.

DUBSKÝ, I. *O ideji university*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-785-9. In: *Obnova ideje university*, s. 71-80

FIALA, J. *Obnova ideje univerzity*. Praha: Karolinum, 1990. ISBN 80-7066-785-9.

JASPERS, K. *Die Idee der Universität*. Berlin: Julius Springer, 1923. ISBN 978-35-401-0071-3

JIRSA, J. *Idea univerzity*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2375-9.

LE GOFF, J. a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-545-3.

LIBERA, de Alain. *Středověká filosofie: byzantská, islámská, židovská a latinská filosofie*. 1. vyd. Praha: Oikymen, 2001. ISBN 80-729-8026-2.

MRÁZ, M. *Porfyriův Úvod k Aristotelovým kategoriím*. Filosofický časopis. 1970, roč. XVIII

MÜLLER, Z. *Svaté války a civilizační tolerance*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, Průhledy. ISBN 80-2001-355-5.

NEUBAUER, Z. (1991) *Idea vzdělanosti ve vztahu k ideji university*. SciPhi 1

OTISK, M. *Na cestě ke scholastice: klášterní škola v Le Bec - Lanfrank z Pavie a Anselm z Canterbury*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2004. ISBN 80-7007-192-3.

PAPROTNY, T. *Stručné dějiny antické filozofie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. Filozofie (Portál). ISBN 80-7178-900-3.

PATOČKA, J. *Kacířské eseje o filosofii dějin*. Praha: OIKOYMENH, 2007. ISBN 978-80-7298-275-2.

PETRÁŇ, J. *Vzdalování a návraty archetypu univerzitní ideje*. Praha: Univerzita Karlova. 1993. In: *Obnova ideje university*, s. 95-103. ISBN 80-7066-785-9

PIEPER, J. *Scholastika: osobnosti a náměty středověké filosofie*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1993. ISBN 80-702-1131-8.

PŘÍHODA, V. *Idea vysokého učení*. Praha: Práce, 1945. In: *Obnova ideje university*. ISBN 80-7066-785-9

Renesanční filosofie. Vyd. 1. Editor James Hankins. Praha: OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-418-3.

RICHE, P.; VERGER J. *Učitelé a žáci ve středověku*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-028-2.

SUCHÁNEK, D.; DRŠKA, V. *Církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. ISBN 80-2473-719-1.

Univerzálie ve scholastice. Editor D. Heider, D. Svoboda. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, ISBN 978-80-7394-371-4.

VANĚK, J. *Filosofie a kultura v evropských dějinách*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-808-6946-474.

Elektronické zdroje:

Antické vzdělávání. [online]. [cit. 2015-02-10].

Dostupné z: <http://spqr.cz/content/anticke-vzdelavani>

Karl Jaspers - životopis [online]. [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: <Http://www.cbdb.cz/autor-3834-karl-jaspers>.

Nejstarší evropské univerzity. In: [online]. [cit. 2014-12-17]. Dostupné z: <http://gisprodejepis.webnode.cz/priklady2/nejstasi-evropske-univerzity/>

PAVLÍK, J. *Kantova idea věčného míru a Evropská unie* [online]. [cit. 2015-03-05]. Dostupné z: <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/ethics/pavl2-04.pdf>

SARNOVSKÝ, J. *Idea univerzity 21. storočí: zjednotenie vedy a vzdelavanie*. [online]. [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://www.sski.sk/casopis/index.php>

SCRUTON, R. *The Idea of a University*. The Salisbury Review. 2001, roč. 20, č. 1, str. 4-8. Dostupné z: <http://www.obcinst.cz/idea-university/>

Stručná historie a současnost církevního školství v ČR [online]. [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <http://skolstvi.cirkev.cz/Skoly/Z-historie-1>

Sorbonne histoire [online]. [cit. 2014-12-22]. Dostupné z: <http://www.sorbonne.fr/la-sorbonne/histoire-de-la-sorbonne/>

The University from the 12th to the 20th century. [online]. [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: <http://www.unibo.it/en/university/who-we-are/our-history/university-from-12th-to-20th-century>